

Zərifə Əliyeva-100

Qayğıkeş ana, vəfalı ömür-gün yoldaşı, böyük alim, əsl müəllim

Akademik Zərifə Əliyevanı tələbələri belə xatırlayırlar

Dünyaya həm insanlara nur bəx etmək, oftalmologiya sahəsində öz dəst-xətti olan bir alim, gözəl həyat yoldaşı, həm də qayğıkeş ana olmaq üçün gəlmişdi. Bütün bu missiyaların öhdəsindən layiqincə gələn, tibb sahəsində etdiyi yeniliklərlə, araşdırmaları ilə Azərbaycan elminə dəyərli töhfələr verən, sözün əsl mənasında, böyük ALİM, akademik Zərifə xanım Əliyevanın bu gün doğum günüdür.

Tanınmış alimin zəngin elmi irsi, oftalmologiyanın müxtəlif sahələri üzrə apardığı tədqiqatlar, qazandığı nailiyyətlər, yaratdığı fundamental əsərlər Azərbaycan tibb elminin tarixinə parlaq səhifələr kimi daxil olmuşdur.

Ölkəmizdə oftalmologiya məktəbinin ilk tədqiqat mərkəzi olaraq ixtisaslaşdırılmış elmi tədqiqat laboratoriyası məhz akademik Zərifə Əliyevanın təşəbbüsü ilə yaradılmışdır.

Görkəmli dövlət və ictimai-siyasi xadim, səhiyyə təşkilatçısı, böyük şəxsiyyət Əziz Əliyevin ailəsində doğulub boya-başa çatan, zəngin dünyagörüşü, yüksək mədəniyyəti məhz bu cür ailədə formalaşan Zərifə xanımın həkimlik peşəsini seçməsi təbii idi. Zərifə xanım gözlərə nur vermək, insanlara həyat eşqini qaytarmaq arzusunda idi. Və bu istəyinə də nail olaraq neçə-neçə insana sevinc bəxş edib, könüllərdə özünə taxt qurdu. Azərbaycanda traxomanın sosial xəstəlik kimi ləğvi də məhz Zərifə Əliyevanın adı ilə bağlıdır.

Bu nəticə əməllər sahibinin elmi fəaliyyəti çox zəngin və hərtərəfli olub. İstedadlı alim kimi oftalmologiyanın aktual mövzularına həsr edilmiş çoxprofilli tədqiqatlar aparıb və tibb elmi üçün qiymətli elmi-tədqiqat işləri yazıb. Müxtəlif göz xəstəliklərinin müalicə və profilaktikası istiqamətində bir sıra mühüm işlər reallaşdıraraq, müvafiq tədbirlərin işlənilməsi üçün, eyni zamanda keçirilməsinin bilavasitə təşəbbüskarı olan Zərifə xanım özünün tədqiqat işini traxomanın müalicəsi ilə bağlı məsələlərə həsr edib.

Dəyərli alim keçmiş SSRİ-nin oftalmologiya sahəsində ən mötəbər mükafatı olan SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının M.İ.Averbax adına mükafatına layiq görülmüşdür. Keçmiş SSRİ-də bu mükafatı alan ilk qadın alim kimi adı oftalmologiya elmində tarixə düşüb.

Zərifə Əliyevanın elmi fəaliyyəti qeyd etdiyimiz kimi çoxşaxəli olmuşdur. Tanınmış alimi həkim etikasını və tibbi deontologiya məsələləri həmişə düşündürmüşdür. Onun gənc həkimlərin tərbiyəsi, peşə fəaliyyəti ilə bağlı problemlərinin öyrənilməsi və həlli istiqamətində gördüyü işlər, çəkdiyi əziyyət öz bəhrəsini vermişdir. Çoxsaylı məqalələri, çıxışları, məhz bu məsələyə həsr olunan "Yüksək etimad" kitabı isə cəmiyyətdə həkimin şəxsiyyət kimi formalaşması prosesinə dəyərli töhfədir.

Görkəmli akademik fəaliyyəti boyu həmçinin, böyük ictimai iş aparmış, keçmiş SSRİ-nin Sülhü Müdafiə Komitəsinin üzvü, Azərbaycan Sülhü Müdafiə Komitəsi sədrinin müavini, "Bilik" Cəmiyyəti İdarə Heyətinin və keçmiş İttifaq Oftalmoloqları Elmi Cəmiyyəti İdarə Heyətinin üzvü olmuşdur. Zərifə xanım, eyni zamanda "Oftalmologiya xəbərləri" jurnalının redaksiya heyətinin üzvü idi.

Bir sıra orden və medallarla təltif olunan dəyərli alim Azərbaycanın Əməkdar elm xadimi fəxri adına layiq görülmüşdür. Zərifə xanımın gərgin və məhsuldar fəaliyyətində xüsusilə qadr hazırlığı və həkimlərin ixtisasının təkmilləşdirilməsi önəmli yerlərdən birini tuturdu. Məhz onun birbaşa rəhbərliyi altında gənc alimlərin və həkim-oftalmoloqların böyük bir nəslə yetişməsi. Gözəl alim tələbələrini zəngin həyat təcrübəsi öyrətməyi, onlara qarşı yüksək həssaslıq nümayiş etdirərək diqqət və qayğısını əsirgəməmişdir.

Azərbaycanın görkəmli alimi, Əməkdar elm xadimi, akademik Zərifə Əziz qızı Əliyevanın anadan olmasının 100-cü ildönümündə onun haqqında bir də məhz yetirmələrinin-vaxtilə və əvvəzsiz insanla yaxından ünsiyyətə olmuş respublikanın tanınmış alimlərinin xatirələrini dinləmək istədik.

- Mənim üçün müəllim valideynlərlə eyni səviyyədədir. Vaxtilə mənə dərslər deməyi gözəl müəllimlərim arasında Zərifə xanım Əliyevanın xüsusi yeri var. Biz ondan təkcə elm yox, həm də etika, insana, xəstəyə, tələbəyə münasibət öyrənmişik. O, böyük hərfərlə yazılan Ana, Azərbaycan xanımı idi. Zərifə xanım görkəmli alim, həm də çox peşəkar, qayğıkeş həkim idi. Onun xəstələrinə, tələbələrində, müəllimlərinə qarşı münasibəti mənim üçün örnəkdir.

Bilirsiniz, Umnisə xanım Musabəyova həm mənim, həm də akademik Zərifə xanımın professor Zəhrə Quliyevanın müəllimi olub. Yadımdadır ki, Umnisə xanımın ayağı sınımışdı, xəstəxanada idi. Mən onda institutun son kursunda oxuyurdum. Umnisə xanımın yanına gedəndə gördüm ki, Zərifə xanımın Zəhrə xanım da palataya gəlirlər. Umnisə xanım həkimlə danışır, onlar təxminən 15 dəqiqə sağird kimi ayaq üstə durdular. Biri ölkə rəhbərinin xanımı, o biri Tibb Universitetinin rektoru, SSRİ-nin deputatı idi. Amma ikisi də müəllimlərinin yanında uşaq kimi dayanaraq tərpənmirdilər. Umnisə xanım söhbətini qurtardı və onlara "əyləşin" deyildəndən sonra oturdular. Kənardan bu prosesi maraqla izləyirdim və bu, mənim heç zaman yaddan çıxarmadığım bir hadisə oldu.

Zərifə xanım zamanı qabaqlayan, onun fəvqində dayanan dəyərli alim idi. Bir neçə istiqamətdə apardığı işlər illər keçəndən sonra daha da aktuallaşır, gərəkliliyi artır, qiyməti daha da artır. Məsələn, gö-

"Zərifə xanım mənə söylədi ki, Heydər Əliyev də uğurlarını izləyir"

Paşa MUSAYEV (QƏLBİNÜR),

*Azərbaycan Tibb Universitetinin
Oftalmologiya kafedrasının müdiri, professor*

zün peşə xəstəlikləri ilə əlaqədar Sovetlər Birliyində yaradılan ilk sanballı elmi laboratoriya. Onun rəhbərlik etdiyi, böyük ideyaları reallaşdıraraq bu kollektivin gördüyü işlərin elmi nəticələri bütün dünyada qəbul olunurdu. Onu da xüsusi qeyd edim ki, akademik Zərifə xanım Əliyeva əslində, dünyada bu elmi istiqamətin pioneridir. Heç də təsadüfi deyil ki, o, SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının yüksək M.İ.Averbax adına mükafatına layiq görülmüşdür. Zərifə Əliyevanın məşğul olduğu elmi istiqamətlərdən biri də iridodiagnostikaya həsr olunan ilk elmi monoqrafiyanın aparıcı müəlliflərindən olması idi.

Zərifə xanım sanki bu günü uzun illər əvvəl görürək tibbi deontologiyaya aid qiymətli elmi-fəlsəfi əsərlər yazıb mərkəzi mətbuatda çap etdirirdi. 1983-cü ildə nəşr etdirdiyi "Həkimin əxlaq tərbiyəsi, deontologiya, səhiyyə etikasını və əxlaq məsələləri" əsərində isə tanınmış tibb mütəxəssislərinin qeyd etdiyi kimi onun daxili ələmi, vəzifə borcuna, xəstələrə və ətrafdakilərə münasibəti özünü daha parlaq büürə verir. Çap etdirdiyi elmi əsər təkcə səhiyyə ələmində deyil, ailə və məişət əlaqələri də daxil olmaqla, bütövlükdə insanların qarşılıqlı münasibətlərinin öyrənilməsində mühüm rol oynayır.

Zərifə xanım Azərbaycan tibb elmində xüsusi çəkisi olan bir alimdir. Azərbaycan tarixində xanım şəxsiyyətlər içərisində onun özünəməxsus yeri var. Alim, ictimai xadim kimi ölkəmizi dünyada çox gözəl təmsil edə bilirdi. Zərifə Əliyeva hesab edirdi ki, həkimin həyatı mövqeyi onun xəstəyə münasibətini müəyyənləşdirən başlıca amildir: "Yalnız o şəxs əsl həkimdir ki, xəstənin ağrılarına məhz özünü ağrıları hesab edir. Belə bir həkim üçün hər dəfə xəstəni qəbul etmək, hər dəfə xəstəyə düşər olmuş insanla söhbət etmək həm xəstə qarşısında, həm də cəmiyyət qarşısında, ən başlıcası isə öz vicdanı qarşısında əxlaqi məsuliyyət deməkdir".

Onu da vurğulayım ki, özünün zəngin tibbi təcrübəsinə və həyat müdrikliyinə əsaslanan Zərifə Əliyevanın həkimin xəstə ilə necə davranmasına dair tövsiyələri də əvvəzsiz idi. Bu münasibətlərdə həkimin "söz" müalicə edə bilmək bacarığını ön plana çəkirdi. Ona görə, səhiyyə işçisinin əxlaqını əsaslarını səmimiyyət, xəstəni başa düşmək bacarığı, xeyirxahlıq, təva-

zəkərlik, təmənənəsizlik təşkil edir.

Bir dəfə mənə Zərifə xanımın xəstələri necə qəbul etməsini görmək nəsb olmuşdu. Xəstələr üzrlərində təbəssüm, müayinə və müalicə təyin edildikdən sonra tezliklə sağalmağa ümidilə professor Zərifə Əliyevaya olan inam hissi ilə otağı tərk edirdilər. Bax budur, həkim qazandıqı sevgi və etibar...

Zərifə xanımın tədqiqatı üçün hər cəhətdən örnək şəxsiyyət olduğunu deyə bilərəm. Dəyərli alim Moskvada nəşr olunan o zamankı Sovet İttifaqının ən nüfuzlu oftalmoloji elmi dərgisi "Vestnik oftalmologii" jurnalının redaksiya heyətinin üzvü idi. Həmin jurnala Ümumittifaq Göz Xəstəlikləri İnstitutunun direktoru, akademik M.M.Krasnov baş redaktorluq edirdi. O dövrlərdə mən bu elm ocağında aspiranturada, sonradan isə doktoranturada təhsil alırdım. Zərifə xanımın vaxtaşırı adçəkən elmi mərkəzdə, müxtəlif elmi toplantılarda, jurnalın redaksiya heyətinin yığıncaqlarında görüşürdük. Bu qış görüşlərdə o, çox səmimi olaraq qayğıla-mılla maraqlanırdı.

Zərifə xanım bir dəfə mənə söylədi ki, Heydər Əliyev də uğurlarını izləyir, sənə haqqında evimizdə söhbətlər olur. Mən sevinc hissi ilə ona və Heydər Əlirza oğluna təşəkkür etdim. Bir müddət keçdikdən sonra Ümumittifaq Göz Xəstəlikləri İnstitutunun tədqimatı ilə elm sahəsində Ümumittifaq Lenin komsomolu mükafatına layiq görüldə Ulu Öndər Heydər Əliyev Moskvadan Bakıya zəng edərək mənə şəxsən təbrik etdi.

Zərifə xanım haqqında bir ana kimi danışanda öz müşahidələrimdən başqa, xatirələri mənə həmişə əziz olan iki gözəl insanın - müəllimlərim professor Zəhrə xanım Quliyeva və dosent Ləzifə xanım Əliyevanın (Ləzifə Əliyeva Zərifə xanımın böyük bacısı idi) sözləri yada düşür. Onlar söyləyirdilər ki, Zərifə xanım övladlarına ülvə məhəbbət bəsləyən bir ana idi. İşdə müxtəlif kabinetlərdəki telefonlardan (çox nəzərə çarpmasın deyə) ara vermədən zəng edib, evdə qoyub gəldiyi övladlarını soruşardı. Və bu telefon danışıklarından yalnız birini dinləyən adam heç vaxt onu unutmaz, bir anının övladlarına olan sonsuz məhəbbətinin ifadəsini ömrü boyu özünə gəzdirdirdi...

Onun həyat yoldaşı - o zamanlar Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi işləyən Heydər Əliyev o zaman münasibətindən bir məqamın şahidi olmuşdum. Ləzifə xanımın gildə balaca nəvəsi Eminin ad günündə (anam İl-diz xanımın mən də orada idim) bir

"Yalnız o şəxs əsl həkimdir ki, xəstənin ağrılarına məhz özünün ağrıları hesab edir. Belə bir həkim üçün hər dəfə xəstəni qəbul etmək, hər dəfə xəstəliyə düşər olmuş insanla söhbət etmək həm xəstə qarşısında, həm də cəmiyyət qarşısında, ən başlıcası isə öz vicdanı qarşısında əxlaqi məsuliyyət deməkdir".

**Zərifə ƏLİYEVA,
akademik**

gün əvvəl televiziya ilə verilən iclasda Heydər Əliyevin parlaq çıxışından söhbət edəndə Zərifə xanımın gözlərini, üzünü ifadəsini heç zaman unutmadım. Birçün onu dedi ki, mən nəfəsini dərmədən bütün çıxışı dinlədim, heyrən olmuşdum.

Zərifə xanım yeri gələndə çox incə yumorla danışardı. Yerində olan incə yumorlarından Zəhrə xanım, Ləzifə xanım, kafedramızın onunla həmyaşad olan dosentləri Səkinə xanım, Rəfiqə xanım saatlarla gözəl xatirələr danışdırdılar.

Bilirsiniz, inca, zərif, yerinə düşən yumor yüksək zövq sahiblərinə, geniş dünyagörüşlü əsilzadələrə məxsus əlamətdir və çox təəssüf ki, bu dünyada bütün yaranmışlara nəsb olunan xoşbəxtlik deyil. Bu gözəl xüsusiyyət Zərifə xanımın sayısız üstünlüklərindən, taleyin ona bəxş etdiyi vergilərindən biri idi.

Akademik Zərifə xanım Əliyeva bir övlad, bir evin, dahi şəxsiyyətin xanımı, bir ana kimi, alim, müəllim, vətəndaş kimi həmişə ucalıqdaydı. Elmi konfranslardan sonrakı toplantılarda və ya bayramlarda, ad günlərində əksər hallarda unudulmaz Güllərə xanım Əliyeva da iştirak edirdi. Hər zaman onun birinci məhni sifariş "Anamın anasını, Azərbaycan" olardı. "Ana" və "Azərbaycan" sözlərini içdən gələn sonsuz sevgi ilə, insanı rıqqətə gətirə biləcək şəkildə söyləyirdi.

Qürurla qeyd etmək istərdim ki, akademik Zərifə xanım Əliyevanın ardıcılıarı onun ideyalarını daim yaşadır və uğurla davam etdirirlər. Onun işıqlı xatirəsi bizlərin hər zaman qəlbindədir.